

Proloog

Het ruikt er naar hout, dat heb ik gisteren ook al gemerkt. Een fijne geur die me geruststelt, zoals alles wat stil en puur is. Mist in de ochtend, de nacht die genoeg heeft aan zijn eigen duisternis. Ik ben niet bang. Opgesloten zijn heeft iets kalmerends, want ik ben alleen.

Wat een amateurs, schoot het door me heen toen de deur achter me in het slot viel. Dat... dat stelletje maffiosi. Belachelijk. Ze hebben niet eens gekeken naar wat ik in mijn jaszak heb. Voor het moment zelf ben ik toch wel een beetje bang, geloof ik, zoals je kunt opzien tegen een vakantie. Niet tegen de plek, die heb je zelf uitgekozen, maar tegen de reis zelf.

Ik heb ook papier bij me, zoals altijd, en een pen. Schrijven doe ik overal, zelfs op de wc, en nu voelt het als een vanzelfsprekende reactie. Oorzaak en gevolg. Woorden die me te binnen schieten, flarden van zinnen op vellen waarvan ik een prop kan maken, gedachten waar geen touw aan vast te knopen valt. Zo onsamenhangend begint het altijd.

Misschien had ik toch beter thuis kunnen blijven, in m'n eentje, met alle ramen en gordijnen dicht. Maar ik móest gewoon nog even naar buiten, een stuk lopen om de zinnen te bedenken die ik haar nog wil meegeven. Deze plek heeft wel wat, weg van huis, en ik had het beloofd. Het is een beetje alsof het zo moet zijn, iets met lot en aanvaarding of een hogere macht, al heb ik daar niet echt een voorstelling bij.

Ik zal een glaasje wijn nemen. Eigenlijk hou ik helemaal niet van wijn, doe mij maar een gin-tonic of een biertje, maar deze heeft blijkbaar meer zon in zich dan iemand kan vermoeden en lijkt me het proberen waard.

Denk er nog eens over na, zeiden ze.

Ik hef het glas en proost op mezelf en op alles wat er niet zal komen.

In ruil voor mijn loyaliteit mag ik gaan doen wat ik het liefste wil. Een studie. Schrijven. Bij ze komen wonen. Ze willen er voor me zijn, zeiden ze, voor me zorgen, alsof... Daar stakte de zin, doordrenkt van medelijden. Ze hebben werkelijk geen idee. Ik vind het aardig aangeboden, maar het is niet wat ik wil, ik laat me door niemand iets wijsmaken. Niet meer, nooit meer. Als ze op dat moment bij me naar binnen hadden kunnen kijken, hadden ze zich niet zo druk gemaakt, denk ik. Of juist wel.

Wat ik dan wel wilde, vroegen ze. Niks, antwoordde ik. Helemaal niks.

Ik neem een slok en knoei een beetje. Toch maar niet meer doen, straks verpruts ik alles. Mijn handen trillen. Amateurs zijn het gevaarlijkst, bedenk ik, die hebben geen plan en worden nerveus, maken rare sprongen zoals de kat in het nauw. Mijn moeder zou nu zeggen: dit is het Wilde Westen niet, dit is Vorden, een gemoedelijk dorp met inwoners die elkaar helpen. Maar ik hoef alleen maar te denken aan wat ik zonet heb gezien, waarom ik nu zit opgesloten, en dan lijkt het me duidelijk dat dit een dorp is met kostbare geheimen.

Toen ik wilde uitleggen waarom ik me zo leeg en kut voel, leek ze verbaasd. Ik was toch gestopt bij de psych omdat het zo

goed met me ging? Ze had haast. Drukte een gesprek op haar telefoon weg, keek op haar horloge. Af en toe een dipje hoorde erbij, zeker op mijn leeftijd, zei ze terwijl ze haar jas aantrok. Ik moest maar iets leuks gaan doen, er lag geld in de je weet wel. Ze wuifde richting keuken en ging weg. Ik denk dat ze al zoveel narigheid tegenkomt dat ze mij alleen wil zien als een gezonde meid, iemand met nog een lange, mooie toekomst voor zich. Alsof twintig nog steeds een leeftijd is om de wereld te zien als een speelplaats.

Of ik er iemand iets van had verteld, wilden ze weten. Nee, zei ik. Niet verteld. En ik loog niet.

Weet je nog, mam, schrijf ik... weet je nog dat ik je een van mijn gedichten voorlas? Je had erom gevraagd, ik deed eerst alsof ik niks hoorde, en je zei dat als ik ooit, na mijn studie, iets met schrijven wilde doen, ja, zo zei je het, iets met schrijven, dan moest ik toch ook de drang voelen ermee naar buiten te treden?

Je snapt er niks van, dacht ik, maar ik las evengoed iets voor. Acht regels met metaforen voor een oude ziel. Over de behoefte aan innerlijke wijsheid en alleen-zijn, en meer van die filosofische hersenspinsels, zoals je ze noemde. Je schudde je hoofd en ik hoorde je denken: hoe wil je daar ooit je geld mee verdienen? Kijk naar jezelf, had ik moeten zeggen, hoe ongelukkig je bent geworden omdat je nooit je hart hebt gevolgd.

Ik heb zin om te roken, ik heb een pakje bij me met één enkele sigaret, speciaal voor hét moment. Maar als ik in mijn zakken tast naar een aansteker, vind ik die niet. Een sigaret en geen vuurtje, tja, dat vat mijn leven behoorlijk samen. Er ont-snapt me een moedeloze zucht, gevolgd door een bedroefde snik. Nu moet ik echt gaan opschieten.

Eigenlijk is het, schrijf ik verder – lossen nu, met mijn warmgelopen vingers – eigenlijk, mam... als je een psychologenbril op zou zetten, dan is de verklaring heel logisch. Ik oordeel niet, maar ik werd veel te vroeg geboren, toch? Of moet ik zeggen: ik werd geboren? Zonder te vroeg, of te laat, of welke toevoeging dan ook? Hopelijk ga je straks een paar radicale veranderingen invoeren. Ik gun ze je, heus.

Het lijkt wel alsof hier, in het bijna-donker, op deze plek, de rem eraf is, alsof ik, eenmaal losgelaten, alles wat ik al jaren aan ballast meezeul van me af kan schrijven. Ik schrijf, en schrijf, voorbij de nietjes op de helft van het schrift. Geen poëtische zinnen meer, geen urenlang peinzen over een volgend woord.

Hoe zal ze reageren, vraag ik me af, maar ik weet wel zeker dat ze de moederlast van zich af zal schudden. Niet gepland, ongewenst, geen houvast, het anker ontoereikend, vermoeid zoeken naar een reden er te mogen zijn. Mijn gedachten zijn als vanzelf in zinnen op het papier gevloeid dankzij het besef...

Hier blijft mijn pen trillend boven het papier hangen. Het besef... ja, van wat? Zoekend naar het woord dat ik zeker weten ergens in mijn vocabulaire heb, schrik ik plotseling op van een harde knal. Maar echt, heel, heel hard. Vlak daarna glasgerinkel en dan hoor ik ook stemmen. Schreeuwend, vloekend. Shit! Zijn ze in gevecht?

Eindigheid. Ja, dat is het woord dat ik zocht. Gehaast schrijf ik het op, staar er een tijdje naar, wil het weer dichterbij me halen, me eigen maken. Dan zet ik er een streep onder, voel in mijn jaszak en vind nu wel meteen wat ik nodig heb.

De realiteit van verf en canvas

Het herfstlicht was vanmorgen zo sprekend, bijna tastbaar, dat Eva met haar blote voeten in het natte gras besloot het atelier in haar eigen tuin in te ruilen voor het landgoed van haar buurman. De immens oude eiken veroorzaken indrukwekkende schaduwpartijen en de vele doorkijkjes leveren een onnavolgbare schakering in kleuren op. Niet dat haar cursisten vandaag hun omgeving mogen schilderen, maar die kan wel inspirerend werken.

Ze bekijkt de zelfportretten, vier heel verschillend uitgewerkte gezichten van evenzoveel verschillende individuen, samen vormen ze een groepje dat Eva begeleidt. Drie ervan kende ze in het begin amper, hooguit van een groet in de winkel of een dorpsroddel.

De uitbundig geklede vrouw die het kwartet compleet maakt, is Annemarie Staring. De liefde voor de flowerpower van de jaren zestig spat van haar doek in felle, vrolijke kleuren; een houding van niks moet, alles mag, zonder te oordelen.

‘De afleiding is zeer welkom,’ zei ze toen ze zich in het vroege voorjaar bij Eva aanmeldde. ‘Ik koester geen enkele ambitie, maar ik verheug me alvast op evaluaties in de theetuin.’

Hun vriendschap dateert vanaf Eva’s aarzelende entree in De Verbeelding, de plaatselijke galerie die Annemarie runt met haar echtgenoot Winand. Eva had een Vordens zomer-

landschap in olieverf laten zien en een jaar later was ze een apetrots kunstenaar met een expositie, dodelijk zenuwachtig voor haar eerste speech waarin ze de twee bedankte voor hun vertrouwen.

‘Heel sprekend, Mar,’ zegt ze, en legt haar hand even op de schouder van haar vriendin. ‘De details ontbreken, en toch herken ik jou erin. Een krachtig beeld, vol beweging.’

Annemarie kijkt in de spiegel die ze aan de schildersezal heeft vastgeklemd en maakt ogenschijnlijk lukraak een paar foto’s van haar werk, van Eva en zichzelf. ‘Goed,’ zegt ze, ‘dan zal ik nu proberen mezelf te zien door de ogen van een ander.’

‘Een onmogelijke opgave,’ zegt Eva grijnzend, die weet dat Annemarie toch niet binnen de lijntjes zal kleuren.

Na een korte onderbreking voor een toiletbezoek, richt ze zich op Adriaan en zijn werk. Hij schildert zijn zelfportret vanaf een foto, en voor hem lijkt de omgeving vandaag allesbehalve inspirerend. Misschien is hij simpelweg geen portretschilder, talent heeft hij wel degelijk: Adriaan van Kranenburgh heeft al enkele prachtige stillevens geschilderd, maar nu moppert hij over verspilde tijd en energie.

‘De ogen die je hebt neergezet zijn prachtig,’ zegt Eva.

Al heeft ze nooit gedacht dat ze werkelijk nog eens zou gaan lesgeven, nu is ze blij met het advies van haar mentor op de kunstacademie, die na het succesvol afronden van haar studie zei: ‘Die extra module kost je maar een jaar, Eva. Je weet nooit, het kunstenaarschap is een onzeker bestaan.’ Dankzij hem ligt ze niet hele dagen op de bank.

‘Je kunt toefjes zetten,’ zegt ze terwijl ze het penseel van de grond pakt, ‘in plaats van streken. Dan word je vrijer in je

toets.' Ze doet het hem voor, wat met links niet echt goed lukt.

Adriaan neemt het penseel van haar over, zet enkele toefjes en knikt goedkeurend. 'Dat ga ik onthouden,' zegt hij.

'En je mag af en toe afstand nemen.'

'O, wacht, voorzichtig,' zegt hij als Eva een paar stappen achteruit doet, 'dat je niet per ongeluk met je handen de urtica dioica vastpakt.'

'Pardon?'

'Brandnetels, bedoel ik. Maar kijk eens hier.' Hij plukt voorzichtig een geeloranje bloempje vlak bij haar sneakers. 'De goudsbloem,' zegt hij en geeft haar een van de blaadjes. 'Proef maar.'

Eva is allerminst verbaasd, volgens Adriaan is vrijwel alles eetbaar. En ze vertrouwt hem op zijn grijze ogen, ook al lijken die soms nogal somber de wereld in te staren.

'Mmm, kruidig, maar een beetje bitter,' zegt ze. 'De bloemetjes zijn wel heel leuk. Zullen we nu naar je doek kijken?'

'Ja, sorry.' Zijn gezicht betreft. 'Ik zie het. De ogen bevallen mij ook wel, maar het klopt niet in verhouding met de rest van het gezicht.'

'Ook daarom ben je zo aan het stoeien,' legt ze uit.

'Misschien zou het beter gaan als ik een mooi vrouwengezicht mocht schilderen. De Mona Lisa, bijvoorbeeld. Of dat van jou?'

Eva schudt glimlachend haar hoofd. 'Je moet het vandaag doen met jezelf.' Ze draait de foto van Adriaans gezicht een halve slag, en als hij verwonderd opkijkt, zegt ze: 'Nu draai je je doek ook honderdtachtig graden, veeg je het gezicht weg en begin je opnieuw, door alleen goed te kijken.'

'Ja, ja, les één, was het niet? Kijken, niet denken te weten. Beetje dom van me.'

‘Niet dom,’ zegt ze, ‘maar een soort automatisme.’

‘Ben ik toch blij dat ik met een foto werk en niet met een spiegel, Eva.’

‘Alleen voor deze keer, hoor.’ Ze ziet haar cursisten het liefst werken met levende modellen, of met hun ezel midden in de natuur. Om het licht te beleven, om te observeren, te ervaren, sfeer te proeven.

‘Hoe weet je het als iets goed is?’ vraagt hij.

‘Als je geluk hebt, voel je dat, soms na heel veel onzekerheid, maar die hoort er ook bij.’

‘Is dat je persoonlijke ervaring?’

‘Ja, en ik hou er zelfs wel van. Onzekerheid zorgt voor gezonde spanning en een kritische blik.’

‘Dankjewel voor je oprechtheid,’ zegt hij, tikt aan een denkbeeldige hoed, en wijst dan naar Eva’s hand. ‘Hoe gaat het ermee?’

‘Wel goed,’ antwoordt ze, en blijft nog even bij hem staan kijken. Vervolgens geeft ze aandacht aan haar jongste cursist, een verlegen meisje met havodiploma, een tussenjaar en twijfels over de kunstacademie. Ze doet Eva aan haar jonge zelf denken. Ze geeft haar een paar aanwijzingen, en doet dat ook bij de dertigjarige, secuur werkende tegelzetter, die ervan droomt wandvullende mozaïeken te maken.

Dan staat Adriaan ineens naast haar. ‘Ga even zitten,’ zegt hij en schikt ter ondersteuning zijn suède jas onder haar arm.

De brace om haar pols beperkt haar in de beweging, maar na enige inspanning speelt ook de pijn toch weer op. De oorzaak van haar blessure legt zijn kop op haar schoot. Does, de jonge en speelse schapendoes. Vlak voor Kerstmis is ze over hem gestruikeld en kwam ze pijnlijk op haar pols terecht. Een

kleine breuk, constateerde de huisarts, die een drukverband aanlegde. Daarna kreeg ze een brace aangemeten en dan zou het wel goed komen.

Annemarie roept haar, en Eva is terug in de realiteit van verf en canvas. Hoe ze haar blauw iets minder verzadigd kan krijgen, is de vraag, en Eva stelt voor er iets wit of grijs aan toe te voegen. 'Maar dat doen we dan volgende week, Mar,' zegt ze. 'We stoppen ermee. Tijd voor een lunch.'

'Met chocoladecake toe,' lacht Annemarie. 'Heerlijk. Wij ruimen alles op, ga jij maar vast.'

Het is routine geworden: de jongelui moeten ervandoor, ze hebben nog van alles te doen, maar Annemarie en Adriaan komen zo meteen ook naar de theetuin.

Eva fluit een keer, en de honden komen aanrennen, hijgend, na een ochtend rondstruinen. Ze veegt een paar verdorde blaadjes van Bo's vacht. De onontkoombare vergankelijkheid van het leven.

*Perfectie, die juist in menselijke
verhoudingen ver te zoeken is*

September heeft veel regen gebracht, hard nodig na de vele droge weken waarin Eva haar grasmat steeds geler zag worden, maar het staartje van de maand is aangenaam warm, en het herfstlicht adembenemend.

Eva nestelt zich op de loungebank, zwaait naar Thijs, die gebaart dat hij eraan komt, en pakt haar tas om de honden iets te eten te geven.

Theetuin Lydenburg heeft een tiental beschutte zitjes, waar pergola's vol klimplanten beschermen tegen zon en wind. De blauwereggen is inmiddels uitgebloeid, maar nu is het tijd voor andere, winterharde planten, vol roze en paarse bloemen. Ontelbare soorten planten en kruiden op elke denkbare plek maken het terras weelderig, en voor Eva voelt het als thuiskomen. Of zijn.

Terugkijkend op de ochtend vraagt ze zich af of ze genoeg aanwijzingen heeft gegeven, en herinnert zich hoe de cursisten begonnen aan haar Basiscursus Tekenen & Schilderen. Met houtskool simpele vormen schetsen. Een kubus, een bal. Verschillende perspectieven, het belang van kijken. Met meer inzicht in lijnen en licht met verf aan de slag en soms musea bezoeken. Eva deelt haar kennis graag, maar wat ze mist is het

maken, het neerzetten van een landschap, zo realistisch dat ze er zo in zou kunnen verdwijnen. Ze popelt om haar doeken tevoorschijn te halen, die als vergeten kinderen tegen de wand leunen, onaffe taferelen, waar nog lagen verf nodig zijn voor diepte en leven.

Does komt aanrennen, remt te laat en maakt een koproel over haar tas. Ze houdt haar hart vast als hij zulke capriolen uithaalt, maar de hond schudt zijn kop en komt vrolijk kwispelend voor haar zitten.

‘Waar is je oude vriend gebleven?’ vraagt ze, hem achter zijn oren kriebelend. Dan ziet ze ook Bo, haar andere schapendoes van bijna vijftien, die op zijn rug in het gras rolt.

Eva kan Thijs uittekenen met haar ogen dicht: geheel kreuk- en vlekvrige zwarte broek en wit overhemd, een rood strikje, een dienblad in zijn hand en een brede lach op zijn gezicht. De moderne kasteel-eigenaar volgens een nieuw verdienmodel.

‘Wat gezellig,’ verwelkomt hij haar, terwijl hij Bo en Does even aait en ze een kauwbot geeft. ‘En waar ben jij aan toe?’ vraagt hij. ‘Havermelk? Wijn?’

‘Een witte, graag,’ zegt ze, ‘zoek jij maar iets lekkers uit.’

‘Komt eraan,’ zegt hij met een knikje.

Haar zorgzame buurman: na het polsincident hebben hij en Leo wekenlang voor haar gekookt; het begrip naoberschap nemen ze allebei uiterst serieus. Eva op haar beurt richtte enkele kamers in met kunst in eigendom van Lydenburg, waaronder een Vordens landschap met bomen van Arnold Gorter. Als kind al was ze ondersteboven van zijn verbeelding van het coulisselandschap rondom Vorden. Haar toekomst-droom was ooit net zo goed te worden als hij.

Hopelijk kan ze nog een tijdje buiten lesgeven, de voorspellingen voor de komende weken zijn goed, maar de ochtenden zijn al fris, met dauw over de velden en adem in wolkjes. Wie dan leeft, wie dan zorgt, denkt ze bij zichzelf, hoewel dat niet echt bij haar past. Kon ze maar makkelijker met de seizoenen meebewegen, zonder om te kijken naar wat is geweest. Ze droomt nog weleens van wat er vorige zomer is gebeurd, met haar schilderopdracht voor baron Frederick van Zonnewoud, en ze is steevast drijfnaat van het zweet als ze daarna wakker wordt, al zal de overgang vast ook meespelen.

Ze schrikt op als Thijs weer voor haar staat, blijkbaar was ze even weggedoezeld.

‘Dat werkt goed, hè, zo’n loungebank,’ zegt hij. ‘Kijk eens, schat.’ Hij zet een glas voor haar neer. ‘Een solaris op eikenhout gerijpt van Wijngoed Kranenburg, heerlijk vol, laat ’m je smaken, deze is van het huis.’ Hij zet nootjes en olijven op tafel en vertelt dat hij nog enkele lunchgasten verwacht. ‘Wandelaars die een beetje van ’t Pieterpadje zijn geraakt,’ zegt hij. ‘En hoe gaat het met jouw Rembrandtjes?’

‘We zijn met z’n drieën en verheugen ons op de chocoladecake.’

‘Uiteraard,’ zegt Thijs, ‘en trouwens, Leo maakt ook quiches. Helemaal bio. Zeg, Adriaan is er toch ook bij?’

‘Ja, hoezo, dacht je van niet?’

‘Akkefietje, gisteren. Vertelt hij je vast zelf.’ Thijs gebaart richting keuken. ‘Even helpen, anders zit ik straks met een overspannen kok.’ Hij werpt een dramatische blik hemelwaarts. ‘Raar volk, hoor, die chefs.’

‘De gastheer mag er anders ook zijn,’ reageert ze lachend, maar dan serieus: ‘Jullie runnen geen liefdadigheidsinstelling,

Thijs, de anderen lusten vast ook een glas, dus zet de fles op mijn rekening, alsjeblieft.'

'Doe ik,' zegt Thijs en verdwijnt gehaast richting keuken.

Eva neemt alvast wat nootjes, in afwachting van de Rembrandtjes.

De glazen worden gevuld, de quiches arriveren en ze raken in gesprek over hun voorkeur voor schilders van portretten en menselijke figuren. Eva heeft ze die ochtend verteld over Da Vinci en zijn perfecte verhoudingen volgens de Man van Vitruvius, en over de Mona Lisa volgens de gulden snede. Adriaan heeft zo zijn twijfels over de zogenaamde perfectie, die juist in menselijke verhoudingen ver te zoeken is, terwijl Annemarie betoogt dat iedereen op een heel eigen manier precies goed is.

Eva hoort het geamuseerd aan en realiseert zich dat ze haar zegeningen moet tellen. Tenslotte gaf Arnold Gorter ook les, de eerste jaren na zijn opleiding tot tekenleraar. Evengoed, al herstelt haar pols, dan is het nog maar afwachten of nieuw werk in de smaak zal vallen. Stel dat de bron van haar creativiteit blijkt te zijn opgedroogd? Van kind af aan heeft ze eindeloos getekend, als een dagelijkse training, maar hoe langer de pauze, hoe moeilijker de weg terug. Een onderbreking betekent verlies aan behendigheid, aan techniek, eigenlijk aan alles.

'Hé, wat een somber gezicht op zo'n fantastische dag,' zegt Annemarie.

Zegeningen tellen, Romeijn, prent ze zichzelf in.

Het gemis ligt continu op de loer

Daar zitten ze, een wat bedrukte Adriaan en een stralende Annemarie, in aardbeienrode jurk en een oranje sjaal om haar hoofd. Zonder ook maar een spier te vertrekken, heeft ze Eva de weelderige bos rode krullen laten millimeteren. Om daarna alsnog in tranen uit te barsten, in haar hand de lokken die ze ging weggeven aan het goede doel.

‘Het is nog niet erg gelukt met mijn gezicht,’ zegt Adriaan. ‘Het is allesbehalve perfect.’

‘Het is gewoon geen dag voor toefjes,’ grapt Annemarie.

‘Da Vinci’s Mona Lisa is ook niet perfect,’ doet Eva een duit in het zakje. ‘Hij heeft haar geschilderd met zachte contouren, daarom is haar gezichtsuitdrukking niet duidelijk, maar het maakt haar wel levensecht.’

‘En ze heeft geen wenkbrauwen,’ beweert Annemarie bijna triomfantelijk.

‘Maar wel gehad, die zijn in de loop van de tijd verdwenen, zei je toch?’ vraagt Adriaan.

‘Dat klopt,’ zegt Eva. ‘Voor mijn gevoel ben jij meer een natuurschilder, Adriaan, als je het niet erg vindt dat ik het zeg.’

‘Nee, nee, absoluut niet.’ Hij knikt bedachtzaam. ‘Een stil-
leven met berenklauw. De natuur maalt tenminste niet om volmaaktheid.’

‘Was je daarom niet in de stemming vandaag?’ vraagt Eva,

benieuwd naar het akkefietje waar Thijs op hintte.

Adriaan lijkt te aarzelen, en Annemarie dringt aan: 'Vertel het nou maar, erover praten is beter dan opkroppen.' Ze stoot hem aan, haar armbanden rinkelend als windvangers. Maar voor hij de kans krijgt iets te zeggen, heeft zij al verteld dat gisteravond de kraam voor zijn huis is vernield. 'Alles kapot, Eva. Echt. Totaal gesloopt.'

'Nou ja, een paar potten jam en een handvol appels,' zegt hij. 'En die kraam valt te repareren. Goddank hebben ze de bijen met rust gelaten.'

'Maar ze hebben door de berm lopen raggen, de bordjes met je uitleg kapotgemaakt, het is echt schandalig!' zegt Annemarie.

Dus daarom leek hij deze ochtend niet helemaal zichzelf, hij maakt wel vaker een gedeprimeerde indruk, draagt vast zoals iedereen de nodige ballast bij zich. Ze ziet het voor zich, de chaos van hout, glas en jam in de voortuin van zijn landhuis en de tot winkel verbouwde schuur. 'Kunnen we ergens mee helpen?' vraagt ze. 'Nieuwe bordjes maken? Een paar klootzakjes een kopje kleiner maken?'

'Klootzakjes?' grinnikt Annemarie. 'Nou zeg, geef de jeugd maar weer de schuld.'

'Een bewijs van de imperfectie van de mens,' zegt Adriaan gelaten.

'Heb je aangifte gedaan?' vraagt Eva.

'Welnee, wat een flauwekul.'

'Nog een glaasje dan maar?' vraagt Annemarie.

'Nee, bedankt, overdag altijd maar eentje, hoor, anders krijg ik niks meer gedaan.' Hij staat op. 'Het was me een waar genoegen, dames, maar ik ga even afrekenen en dan moet ik

nodig aan het werk. Eva, dankjewel voor de leerzame ochtend.' Hij maakt een lichte buiging en vertrekt.

'Hij wilde eerst niet eens mee vanmorgen,' zegt Annemarie zodra hij uit het zicht is. 'Je gaat gewoon mee, zei ik, die rotzooi ligt er straks ook nog wel.' Ze houdt de fles boven haar glas ondersteboven voor de laatste druppels. 'Bestellen we nog een flesje?'

'Nee, echt niet, ik wil nog wat doen, Mar, vandaag, hier, neem nog wat van mij.' Ze schenkt de helft van haar glas over. 'Wel zonde, hoor. Die bordjes had hij echt mooi getekend.'

'Talent en charme, waar vind je dat nog,' zegt Annemarie. 'En jullie schelen maar vijf jaar, toch? Allebei natuurmens met liefde voor de kunst en voor onze streek, is ie niks voor jou?'

'Je vergeet Marnix.'

'Af en toe samen eten en een wip?' Ze rolt met haar ogen. 'Ik bedoel een echte liefde, Eva, eentje die je omverblaast. Zoals Jonah.'

'Zoals in: verleden tijd.'

'Zoals in: uiteindelijk gaat alles voorbij, Eva.'

'Alsof dat een troost is.'

Does stoot zijn kop tegen Eva's benen en ze gooit een stok voor hem weg. Ze kijkt even zijdelings naar Annemarie en wordt overvallen door het besef van de toekomstige leegte, en tranen branden achter haar ogen. Does komt zijn prooi terugbrengen. Eva verbergt haar gezicht even in zijn vacht en snuift zijn jongehondengeur op.

Met elke geforceerde lach laat ze haar vriendin in de steek, stelt ze haar teleur, Eva weet het, maar voelt onmacht het anders te doen. De dood zelf jaagt haar geen angst aan. Die heeft ze al in de ogen gekeken en het onontkoombare berus-

tend geaccepteerd. Maar het gemis ligt continu op de loer, als een roofdier, ze kan niet anders dan verdrietig zijn om het onvermijdelijke verlies en begrijpt niet hoe Annemarie zo licht en luchtig kan leven met de dood op haar hielen.

‘Laten we proosten op het leven, Eva.’ Haar ogen stralen in het zachte licht van de middag.

‘En op nog veel gedenkwaardige momenten, Mar,’ zegt ze, maar het gevoel dat ze in drijfzand vergeefse pogingen doet zich aan de tijd vast te klampen, wil maar niet verdwijnen.

‘Op mooie herinneringen voor jou.’ Annemarie pakt haar mobiel, maakt een paar foto’s en staat dan op. ‘Even naar het toilet,’ zegt ze.

Eva aait Bo, die haar hand likt, en vraagt zich af wat zij zou doen, in haar schoenen. Praktische zaken regelen, goed. Maar dan? Ze zou de dagen intenser beleven, misschien. Ze probeert zich voor te stellen dat Annemarie niet eventjes weg is, maar voorgoed, dat ze niet meer terugkomt. Maar nee, ze moet erop vertrouwen dat het nog heel lang zal duren voor het echt zover is.